

η ιστορία μεσω του νομισματος

ΕΡΕΥΝΑ – ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΠΙΡΕΓΙΑΝΝΗ

Dagobert I; 629-639

το ευρώ: κοινό νόμισμα και εθνικές ιδιαιτερότητες

Στην αυγή της νέας χιλιετίας, η ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση δεν αποτελεί πλέον ευχή ή απαξία, αλλά απτή πραγματικότητα. Αν και το όραμα της πολιτικής ενοποίησης τίθεται προς το παρόν σε δευτερεύουσα θέση, ο κοινός οικονομικός, αλλά και κοινωνικός, ευρωπαϊκός χώρος συντελείται με τη συναίνεση τόσο των ηγεσιών όσο και των λαών. Εκατόν τριάντα χρόνια μετά την ανολοκλήρωτη προσπάθεια της Λατινικής Ένωσης, το νεογέννητο ευρώ οπωσδήποτε δεν αποτελεί την πρώτη προσπάθεια για κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα: η Σύμβαση των Παρισίων (23 Δεκεμβρίου 1865), υπεγράφη από τη Γαλλία, το Βέλγιο, την Ελβετία και την Ιταλία ενώ το 1868 προσχώρησαν στη Λατινική Ένωση η Ελλάδα και η Ισπανία, και αργότερα (το 1877) η Φινλανδία. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, ως βάση του νομισματικού συστήματος της Λατινικής Ένωσης καθορίστηκε το φράγκο *germinal*. Τα εθνικά νομίσματα θα διατηρούσαν τις ονομασίες τους, όμως θα είχαν μεταξύ τους κοινά χαρακτηριστικά καθώς και την ίδια ισοτιμία (5 γαλλικά φράγκα = 5 βελγικά και ούτω καθεξής). Ωστόσο, το σχέδιο παγίωσης ενός κοινού νομισματικού συστήματος, του οποίου εμπνευστής υπήρξε ο Ναπολέων ΙΙΙ, δεν μπόρεσε να επιβιώσει των εθνικιστικών διεκδικήσεων των αρχών του 20ού αιώνα. Κατά το ευρωπαϊκό μεσαιωνικό παρελθόν, τις ίδιες “ενοποιητικές” φιλοδοξίες είχε το αργυρό δηνάριο του Καρλομάγνου, όπως και το φλωρεντινό φλωρίνι, που το 1252 επανεισήγαγε στο δυτικό κόσμο το χρυσό στη νομισματική κυκλοφορία. Μακριά, ωστόσο, από μια φανταστική διάσταση, η νομισματική ενοποίηση σήμερα έρχεται να καταλύσει τα τελευταία εναπομείναντα εμπόδια στην κίνηση ανθρώπων, εμπορευμάτων και κεφαλαίων, αποτελώντας παράλληλα ένα είδος κοινής ταυτότητας για την ευρωπαϊκή οικονομία.

Όπως είναι γνωστό, από την 1.1.1999 οι χώρες της ΕΕ – πλην της Ελλάδος, της Μ. Βρετανίας, της Δανίας και της Σουηδίας – εισήλθαν σε μια τριετή μεταβατική περίοδο, κατά την οποία η κυκλοφορία του ευρώ αναπτύσσεται προοδευτικά: τα εθνικά νομίσματα παραμένουν στην κυκλοφορία, με δυνατότητα πληρωμών και στα δύο συστήματα. Τον Ιανουάριο του 2002 εισάγεται το ευρώ σε μορφή κερμάτων και χαρτο-

Σφηνλάττον νομισμάτων - Αναγέννηση

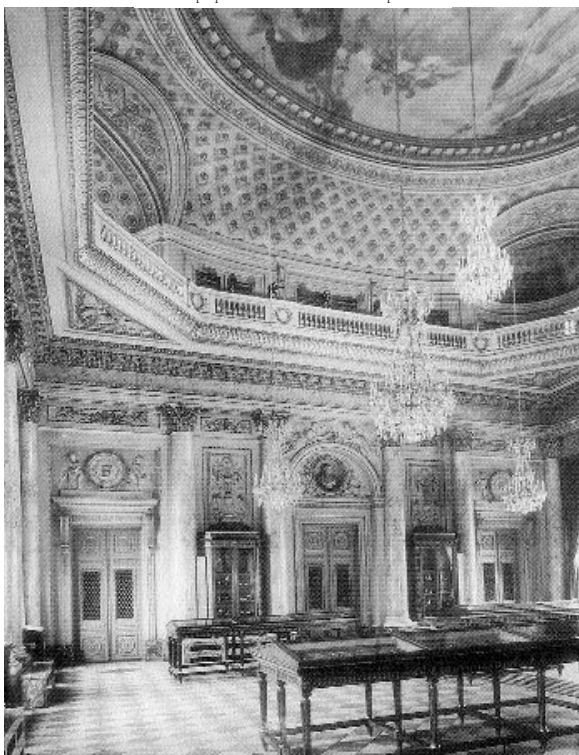

νομομάτων, ενώ το αργότερο την 30η Ιουνίου 2002 οι εθνικές νομισματικές μονάδες αποσύρονται οριστικά από την κυκλοφορία. Η μεταβατική φάση θεωρείται ιδιαίτερα κρίσιμη, τόσο όσον αφορά τις αντιδράσεις της οικονομίας, όσο και την προσαρμογή των πολιτών στη νέα καθημερινότητα που επιβάλλει η αλλαγή του νομίσματος. Από την αρχή του τρέχοντος έτους, οι πολιτικές ηγεσίες προετοιμάζουν τους λαούς τους, εφαρμόζοντας εκτεταμένες εκστρατείες πληροφόρησης από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Εκ παραλλήλου, ήδη από το 1996, γίνεται χρήση του ευρώ – σε προσωρινή μορφή – σε περιφερειακές ζώνες, για μια χρονικά περιορισμένη και προκαθορισμένη περίοδο.

Στα πλαίσια της σταυροφορίας υπέρ του ευρώ, λειτουργεί στο Musée de la Monnaie έκθεση με θέμα “Από το φράγκο στο ευρώ”. Οπως υπαινίσσεται και ο τίτλος, η έκθεση στοχεύει να αποδώσει τα διαδοχικά στάδια στη νομισματική ιστορία της Γαλλίας: κατ’ αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται να καταδειχθεί – μέσω των αναφορών στο παρελθόν – η διατήρηση της εθνικής ταυτότητας, ως σημείο αναφοράς εν όψει του κοινού οικονομικού χώρου. Πράγματι, η συνέχεια των θεμάτων από το φράγκο στο ευρώ, υποδηλώνει την πρόθεση εστίασης στα επιμέρους εθνικά χαρακτηριστικά. Οπως γνωρίζουμε, οι οκτώ υποδιαίρεσεις του ευρώ σε μορφή κέρματος, διατηρούν τη μια όψη κοινή για όλες τις χώρες που συμμετέχουν στη νομισματική ένωση, ενώ στη δεύτερη χαράσσεται μια εθνική θεματική, η οποία και επιλέγεται από κάθε κράτος-μέλος. Μετά από εθνικό διαγωνισμό υπό την αιγίδα

Νομισματικό Μουσείο - 1833 - Παρίσι

του γαλλικού υπουργείου Οικονομικών, επιλέχθησαν, το 1996, για την εθνική όψη τρία θέματα που ανακαλώντας μνήμες της γαλλικής επανάστασης, χρησιμοποιούν μοτίβα των εν κυκλοφορία ή παλαιότερων νομισμάτων. Μια νεώτερη παραλλαγή της Μαριάννας, που εγχαράσσεται στο κέρμα των 1, 2 και 5 cent (των μικρότερων δηλαδή υποδιαίρεσεων του ευρώ), συμβολίζει τις δημοκρατικές αρχές και ενσαρκώνει την ευχή για μια κραταιά Ευρώπη. Αντίστοιχα, το κέρμα των 10, 20 και 50 cent αναπαράγει την Semeuse (τη Σπορέα), αγαπτό θέμα του γαλλικού φράγκου. Η Γαλλία εκφράζει μ’ αυτόν τον τρόπο τη συνεισφορά της στο κτίσιμο του ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου. Τέλος, στη γαλλική όψη του ενός και των δύο ευρώ, χαράσσεται το Δένδρο, σύμβολο ζωής, γονιμότητας και ανάπτυξης. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έκθεσης, έως το τέλος του 2001 θα παραχθούν στο Εθνικό Νομισματοκοπείο του Pessac 7,6 δισεκατομμύρια “ευρωκέρματα”. Οι γείτονές μας προετοιμάζονται, λοιπόν, για τη μετάβαση στο νέο νομισματικό σύστημα, ενώ δεν παραλείπουν την ενημέρωση των πολιτών.

Ενα από τα πλέον εντυπωσιακά δείγματα νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, το παρισινό Hôtel de la Monnaie είναι έργο του αρχιτέκτονα Jacques-Denis Antoine, και κατασκευάστηκε την περίοδο 1771-1776, με εντολή του αυτοκράτορα Louis XVI. Καθώς από την αρχή σχεδιάστηκε ως Νο-

hôtel de la monnaie: εθνική κυριαρχία και εκδοτικό προνόμιο

μισματοκοπείο⁽¹⁾, αποτελεί ένα από τα σπάνια δείγματα συνδυασμού βιομηχανικού και διοικητικού κτιρίου με αδιάσπαστη συνέχεια. Οι αλληγορικές μορφές – προσωποποιώντας την Αφθονία, τον Πλούτο, τη Δύναμη – έχουν και εδώ παρουσία, ενώ η επιβλητικότητα του κτιρίου ανακαλεί την αρχή του ισχυρού κράτους και της ευημερούσας οικονομίας. Η θέληση αλλά και η ανάγκη ελέγχου της έκδοσης του νομίσματος στάθηκε μια από τις σταθερές αναζητήσεις της πολιτικής εξουσίας, καθόλη τη διάρκεια της γαλλικής ιστορίας. Ήδη ο Καρλομάγνος σχεδίασε το συγκεκριμένο μηχανισμό κοπής του νομίσματος, ενώ από το 864 απαγορεύτηκε η έκδοση και η κοπή του οπουδήποτε αλλού εκτός από τον ίδιο το χώρο του Ανακτόρου. Και στην περίπτωση αυτή, η Γαλλική Επανάσταση εφάρμοσε το δόγμα του κυρίαρχου κράτους: οι σχετικοί νόμοι του 1789, καθιστούν σαφές ότι η έκδοση του νομίσματος είναι αποκλειστικά και μόνο αρμοδιότητα του κράτους. Η ζώσα μνήμη, που οι επιβλητικοί όγκοι του Hôtel de la Monnaie αντιπροσωπεύουν, ανακαλούν την ιστορική συνέχεια του έθνους, αλλά και την πολιτική βούληση μιας συγκεντρωτικής κρατικής μηχανής.

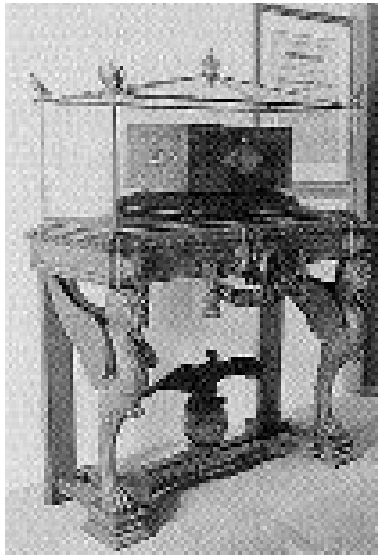
Jacques-Denis Antoine, αρχιτέκτων του Hôtel de la Monnaie

Νομισματικό Μουσείο, με επιμορφωτικούς
ου ξεδιπλώνεται ανάγλυφα, εγκολπώνοντας
φρίας. Από το χρυσό “franc à cheval”⁽²⁾, που
εκδίδεται το 1360 εν μέσω Εκατονταετούς Πολέμου, έως το φράγκο germinal του
έτους XI (1803) της Επανάστασης η απόσταση είναι μεγάλη. Τα 2.500 περίπου νο-
μίσματα και μετάλλια που εκτίθενται, επιχειρούν να ανασυστήσουν τη γαλλική νο-
μισματική ιστορία. Καθώς τα νομίσματα είναι τόσο έμμεσες ιστορικές πηγές⁽³⁾ όσο
και φορείς της κρατικής ιδεολογίας, αξίζει να σταθούμε στο νόμισμα των πέντε
φράγκων της επαναστατικής περιόδου: αν και το φράγκο, νέα νομισματική μονά-
δα βασιζόμενη στο δεκαδικό σύστημα, εισήχθη τον Αύγουστο του 1795, δεν εκδό-
θησαν σε μια πρώτη φάση παρά κέρματα των πέντε φράγκων, επονομαζόμενα
“του Ηρακλή”. Οι τρεις μορφές στη μια όψη του νομίσματος συμβολίζουν την
Ελευθερία, την Ισότητα και το Λαό (φιγούρα που πράγματι παραπέμπει στις κλα-

Jean II le Bon; 1360, franc à cheval

οικές απεικονίσεις του Ηρακλή). Το πρώτο φράγκο εκδίδεται το 1803 και φέρει εγχάρακτα την προτομή του Ναπολέοντα Βοναπάρτη. Τα νομισματικά μοτίβα απεικάζουν, επομένως, τις τομές στην εθνική ιστορία, συνιστώντας ζωντανά κομμάτια του βιωμένου χρόνου.

Μεδαίλλερ του Ναπολέοντος Ι

Νόμισμα και νομισματική πολιτική

Belaubre, Jean-Collin, Bruno. Les

Barrandon, Jean Noël-Morrissc

monnaie et croissance en France au XVIIIe siècle, πρόλογος επισημαίνει το έργο
Ladurie. Παρίσι: éd. CNRS/Cahiers Ernest Babelon n. 7, 1999.

Ministères de l'économie et du budget, Du franc Poincaré à l'écu, Πρακτικά Συνεδρίου [Bercy, 3-4 Δεκεμβρίου 1992], υπό τη διεύθυνση των Maur. Lény Leboyer, An. Plessis, M. Aglietta. Παρίσι: Comité pour l'histoire économique et financière de la France, 1993.

Morisson Cécile. La Numismatique. Παρίσι: PUF, Que sais-je n. 2638, 1992.

Tabatoni, Pierre. Mémoire des monnaies européennes. Du denier à l'Euro. Παρίσι: PUF, 1999.

Hôtel de la Monnaie

L'administration des Monnaies et Médailles. La Documentation française illustrée, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1967.

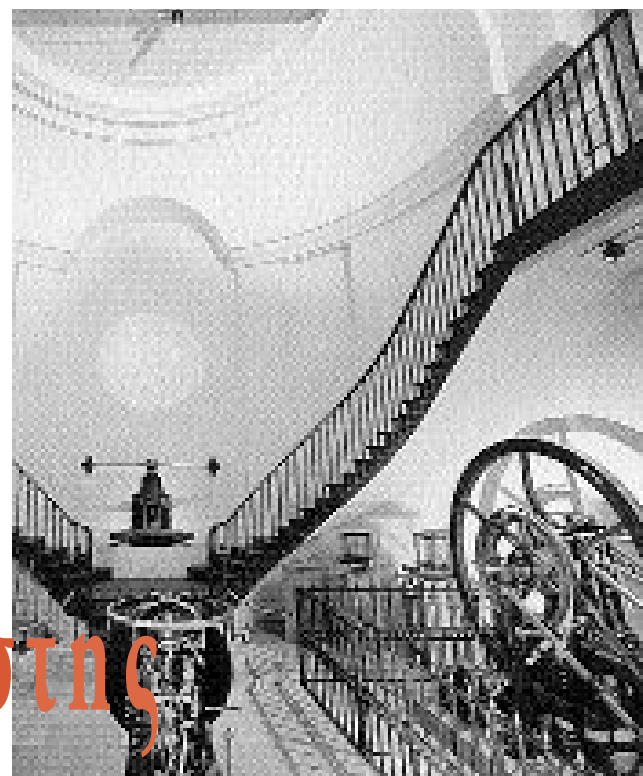
Rachline, Michel. La Monnaie de Paris. Παρίσι: Albin Michel/Monnaie de Paris, 1992.

συνοπτική βιβλιογραφία

Από το Hôtel de la Monnaie, ευχαριστούμε την Dr. Martine Chemana για τη βοήθειά της στην τεκμηρίωση του κειμένου.

Εάν, κατά την ανάλυση των μορφών της κοινωνικής οργάνωσης, γίνει δεκτό η σύμβαση που θέλει να λειτουργεί ως θεσμός κάθε κοινωνικό μόρφωμα το οποίο παρουσιάζει μια κάποια κανονικότητα⁽¹⁾, η παραδοχή μπορεί να λειτουργήσει πολυσχιδώς, όσον αφορά την προσέγγιση των οικονομικών φαινομένων. Συνεπώς, ο θεσμός που οι τραπεζικοί μηχανισμοί ενσαρκώνουν, ενέχει – πέρα από την πολιτι-

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ

Musée de la Monnaie, το πηγάδι με τα μηχανήματα

ερωτήματα και υποθέσεις εργασίας

κή ή την κοινωνική – και μια “ψυχολογική” διάσταση, την οποία συνήθως επικαλύπτουν οι, εμφανέστερες, οικονομικές λειτουργίες του οργανισμού. Καθώς ο θεσμός μπορεί, επάλληλα, να προσδιορισθεί ως η ενσάρκωση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, οι οποίες είναι δυνατόν να αναχθούν είτε σε πρότυπα είτε σε απαξίες στο πλαίσιο μιας ομάδας ή τάξης⁽²⁾, η δυναμική του δεν είναι ανεξάρτητη από την επίδραση που ασκεί στα μέλη του κοινωνικού συνόλου. Από την άλλη πλευρά, το οικονομικό φαινόμενο που περιλαμβάνει τόσο την τραπεζική πίστη όσο και την κυκλοφορία του νομίσματος, επιδρά στην περιβάλλουσα ατμόσφαιρα μέσω – μεταξύ άλλων – και του ανθρώπινου παράγοντα, των υπαλλήλων που ασκούν τις πιστωτικές λειτουργίες⁽³⁾. Μια σχέση, λοιπόν, αμφίδρομη οικοδομείται ανάμεσα σε μια τράπεζα αφ’ ενός και αφ’ ετέρου στα άτομα που είτε εργάζονται σ’ αυτήν, είτε έρχονται σε επαφή με τον τραπεζικό οργανισμό, υπό την ιδιότητα του πελάτη. Τα άτομα διυλίζονται εντός αυτής της σχέσεως, λειτουργώντας είτε ως φορείς είτε ως υπόφοροι της εξουσίας. Η αφαίρεση υφίσταται, όχι μόνο διότι αναπαράγεται η σχέση άρχοντος και αρχομένου, αλλά και λόγω της πραγματικής υπόστασης που η εξουσία ενδύεται μέσω του ανθρώπινου παράγοντα⁽⁴⁾. Ωστόσο, η συγκεκριμένη υπόθεση εργασίας πρισματικά υποδεικνύει ότι ο τύπος του τραπεζικού οργανισμού – παράγωγο όχι της τύχης αλλά μιας επιλεκτικής στρατηγικής – καθορίζεται, εκτός των άλλων, και από τα άτομα που τον απαρτίζουν. Συνοπτικά, σημειώνουμε την αλληλεπίδραση μεταξύ του οικονομικού θεσμού και της περιβάλλουσας κοινωνίας, σχέση που αποβαίνει καθοριστική για την κατανόηση του ιστορικού ρόλου των τραπεζικών οργανισμών.

Εγγεγραμμένη στο παραπάνω γενικό περίγραμμα, η προτροπή του Jean Bouvier για την ενασχόληση της ιστορικής επιστήμης με τα λιγότερο επώνυμα στε-

Ευρώ - Γαλλικό νόμισμα. Η εθνική όψη

Γαλλικό νόμισμα; 2001. La semeuse

λέχη, που συνδέονται με τη λειτουργία οικονομικών και κοινωνικών θεσμών, δεν παραπέμπει σε μια, άνευ ουσιαστικού περιεχομένου, βιογραφική ανεκδοτολογία. Αν και η ιστορική αφήγηση προσλαμβάνει μια ιδιαίτερη απόχρωση όταν υιοθετεί μια γωνία εστίασης επί των υποκειμένων και ακολουθεί τη ζωή των ανθρώπων⁽⁵⁾, είναι γεγονός ότι, ξετυλίγοντας αυτόν τον ποιοτικό δείκτη, αποσαφηνίζεται η στρατηγική των τραπεζικών ιδρυμάτων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αιτιολογείται η διαφορετική δυναμική τους στην εκάστοτε οικονομική συγκυρία⁽⁶⁾. Διότι, η προσέγγιση της κοινωνικής συμπεριφοράς των ασκούντων την τραπεζική πίστη δεν είναι μόνο ένα στοιχείο ανάλυσης των συμπεριφορών και των πρακτικών απέναντι στο νόμισμα και στο κεφάλαιο, αλλά συνάμα απεικάζει το βαθμό διείσδυσης των τραπεζικών μηχανισμών στο κοινωνικό σώμα. Συμπληρωματικά, όσον αφορά τον κοινωνικό χρόνο της πίστης, λειτουργεί η πρόσληψη του χρήματος: εάν κατά τις πρωτόγονες κοινωνίες το “νόμισμα” διατηρεί ένα είδος μυστικού δεσμού με τους διαδοχικούς κατόχους του⁽⁷⁾, μια κάποια μυστικιστική διάσταση διατρέχει τη σύγχρονη κυκλοφορία του χρήματος⁽⁸⁾, καθιστώντας το διαμεσολαβητικό ρόλο της τραπεζικής γραφειοκρατίας πλήρη συμβόλων.

Ο βαρόνος James de Rothschild, ιδρυτής της Banque de Paris

Ως παράδειγμα ανάδειξης του ατομικού παράγοντα στην εξελικτική διαδικασία οργάνωσης του πιστωτικού οργανισμού, αναφέραμε την ανάλυση του A. Gieslin.

επώνυμοι και ανώνυμοι του τραπεζικού τομέα

ζεται κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος σε πρωτογενή τεκμήρια. Υπάγεται, κατά συνέπεια, στις δεσμεύσεις του αρχειακού υλικού: οι τραπεζικές αρχειακές πηγές πρέπει να υποβάλλονται σε συνεχή έλεγχο, καθώς η ιστορία της επιχείρησης βρίσκεται εδώ καταγεγραμμένη με τον τρόπο που οι διοικούντες – μέρα με τη μέρα – τη βίωσαν⁽¹⁰⁾. Ο τραπεζικός οργανισμός, μικρογραφία άλλωστε του περιβάλλοντος οικονομικού συστήματος⁽¹¹⁾, αναπαράγει – μέσω της πυραμιδοειδούς γραφειοκρατικής δομής του – τόσο την ιεραρχία όσο και τις υπάρχουσες διόδους κοινωνικής κινητικότητας. Ωστόσο, η συγγραφή της ιστορίας των επιχειρήσεων και των ανθρώπων τους, επιβάλλει – πέρα από τη γνώση της συγκυρίας – την προσφυγή στη φαντασία, αλλά και την αποδοχή του κινδύνου, που ο ιστορικός διατρέχει, να υπερεκτιμήσει οικο-

ΙΣΤΟΡΙΑ • ΤΡΑΠΕΖΕΣ

νομικά αποτελέσματα και να υπερτονίσει συλλογικές συμπεριφορές⁽¹²⁾.

Παρά τη μεθοδολογική παραίτηση σχετικά με το σκόπιο της αναφοράς στα λιγότερο επώνυμα στελέχη του τραπεζικού τομέα, είναι οι προσωπικότητες, οι ισχυροί τραπεζίτες που κυρίως προσέλκυσαν την ιστορική έρευνα. Οπωσδήποτε, η οικονομική ιστορία, διερευνώντας την εξέλιξη των καπιταλιστικών μηχανισμών, δεν μπορούσε παρά να συμπεριλάβει στα ερευνητικά της αιτούμενα τον ουσιαστικό ρόλο που άσκησαν οι ευρωπαίοι τραπεζίτες του προηγούμενου αιώνα: σ' αυτόν τον τομέα, η επίδραση του ατομικού παράγοντα στην ιστορική συγκυρία αποκρυσταλλώνεται τόσο στη διάχυση της τραπεζικής πίστης, όσο και στην εθνική διάσταση που μοιάζει να εγκολπώνεται στη δραστηριότητα των ισχυρών αυτών ανδρών. Η συμβολή τους είναι προφανής, όσον αφορά την οικοδόμηση των εθνικών οικονομιών κατά το 19ο αιώνα: εάν, σύμφωνα με την άποψη του Marcel Mauss, είναι οι σύγχρονες, δυτικές κοινωνίες που δημιουργήσαν τον homo oeconomicus⁽¹³⁾, οι τραπεζίτες του περασμένου αιώνα συνιστούν, όχι μόνο την ακριβή αναπαράσταση του όρου, αλλά και ασποτελούν το θεμέλιο λίθο της βιομηχανικής κοινωνίας. Είναι αποδεκτό ότι η εφαρμογή, με βάση την ατομική πρωτοβουλία, αναπτυξιακών θεωριών επιτάχυνε τη διαδικασία σχηματισμού του βιομηχανικού κεφαλαίου.

Στη Γαλλία – κατ' εξοχήν κοιτίδα της επιλεγόμενης δεύτερης τραπεζικής επανάστασης κατά την τελευταία πεντηκονταετία του 19ου αιώνα –, οι αδελφοί Emile και Isaac Pereire θα εγκαινιάσουν το 1852, μια νέα αντίληψη για τις τραπεζικές εργασίες, στοχεύοντας στην εντατικοποίηση της νομοματικής κυκλοφορίας. Συνδέοντας τη βιομηχανική επανάσταση, καθώς και την ανάπτυξη των σιδηροδρομικών δικτύων, με μια πρωτοποριακή αντίληψη των τραπεζικών εργασιών, επιδιώκουν την ευρύτερη διάχυση της πίστης. Η παντοδυναμία της Crédit Mobilier είναι τέτοια που τα σχέδια για την ίδρυση της Société Générale έμελλε να περιμένουν, ως την πραγμάτωσή τους, τη δύση του άστρου των Pereire⁽¹⁴⁾. Απ' την άλλη πλευρά, οι Rothschild διατηρούν το διεθνή κύκλο των δραστηριοτήτων τους, κατοχυρώνοντας ένα ρόλο κυρίως διεθνών τραπεζιτών⁽¹⁵⁾. Κοντά σ' αυτά τα λίγο ή πολύ σαιμονικά σχέδια, η Τράπεζα της Γαλλίας είναι ένα ίδρυμα ιδιωτικού χαρακτήρα, το οποίο όμως επιτελεί τη δημόσια λειτουργία της έκδοσης του νομίσματος. Παράλληλα, στους ιδρυτικούς της στόχους συγκαταλέγεται η δυναμική στήριξη του εμπορίου: δεν είναι αναίτιος ο χαρακτηρισμός της ως τράπεζας των τραπεζιτών, καθώς οι τελευταίοι συμμετέχουν πλειοψηφικά τόσο στο Συμβούλιο της Banque de France, όσο και στο σώμα των μετόχων⁽¹⁶⁾.

Όπως ήδη υπαινιχθήκαμε, η τάση της έρευνας να εστιάζει σε σημαίνουσες προσωπικότητες του τραπεζικού τομέα, διαθλάται και στις ελληνικές ιστορικές σπουδές. Αν και είναι σημαντικές οι συμβολές όσον αφορά τη βιογραφική αποτύπωση τραπεζιτών – που παράλληλα υπήρξαν και ισχυροί δημόσιοι άνδρες – όπως του Γεωργίου Σταύρου, του Ευθυμίου Κεχαγιά ή του Ιωάννη Βαλαωρίτη⁽¹⁷⁾, μένει

Οι Isaac και Emile Pereire, ιδρυτές του Crédit mobilier

Ναπολέον Ι

ανοικτό το αιτούμενο της προσέγγισης των μεσαίων και ανώτερων στελεχών που, κατά το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα, επάνδρωσαν τον τραπεζικό τομέα. Πέρα από τη διαμόρφωση μιας υπόθεσης εργασίας, η επιρροή που άσκησε η ανώτερη και μεσαία τραπεζική ιεραρχία στη λειτουργία του κρατικού διοικητικού μηχανισμού, εισάγει μια νέα ερευνητική προσλαμβάνουσα⁽¹⁸⁾.

Η ιστορία μέσω του νομίσματος

⁽¹⁾ Σήμερα, στα ατελιέ του Hôtel de la Monnaie δεν κατασκευάζονται παρά τα μετάλλια, τα αναμνηστικά νομίσματα και γενικά δημιουργήματα με καλλιτεχνικές αξιώσεις. Τα εν κυκλοφορία νομίσματα παράγονται στο Pessac.

⁽²⁾ Το νόμισμα συμβολίζει την απελευθέρωση του Jean II από τους Αγγλους. Ο βασιλιάς απεικονίζεται σε νικηφόρα στάση, κραδαίνοντας ξίφος.

⁽³⁾ Ωστόσο, η συνεισφορά της νομισματικής μπορεί να είναι αμεσότερη. Για παράδειγμα, οι προμήξεις μετάλλων στα χρυσά ή αργυρά νομίσματα βοηθούν στην ταύτιση της προέλευσης του μετάλλου αποκαθιστώντας τον κύκλο από την εξόρυξη στη χάραξη του νομίσματος.

Γαλατεία, 5ος αιώνας π.Χ. Αντίγραφο χρυσού κρατήρα του Φιλίππου ΙΙ της Μακεδονίας

Charles le Chauve, 843-877

Philippe Auguste, 1180-1223

Saint Louis, 1226-1270

XI αιώνας

XII αιώνας

XIII αιώνας

Charles VIII, εργασία αποτίμωσης

Charles VIII, εργασία αποτίμωσης

Αικατερίνη των Μεδίκων, XIV αιώνας

Λουδοβίκος του Louis XIII, 1640

Ηρακλής, 1795

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Προς την κοινωνική ανάλυση της πίστης

⁽¹⁾ Αφετηριακά, ως θεσμός ορίζεται μια νομικο-πολιτική πραγματικότητα. Σ' ένα δεύτερο επίπεδο, κάθε μορφή κοινωνικής οργάνωσης που συνδέει τις αξίες, τις κανονικότητες, τους ρόλους μπορεί επίσης να χαρακτηριστεί ως θεσμός. cf. JACQUES REVEL, "L'institution et le social", in: Bernard Lepetit (διευθ.), *Les formes de l'expérience. Une autre histoire sociale*, Παρίσι: Albin Michel, 1995, σ. 64.

⁽²⁾ Η παρατήρηση του Joseph Schumbeter, ότι η κοινωνική τάξη μπορεί να προσληφθεί ως οργανισμός που διέπεται από "ατομικές" συμπεριφορές, που πράττει και υποφέρει, δεν είναι τελείως ξένη από αυτή την οπτική. cf. J. SCHUMBETER, *Impérialisme et classe sociale* (γαλ. μετ.), Παρίσι: éd. de Minuit, 1972, σ. 160.

⁽³⁾ J. BOUVIER, *Un siècle de banque française. Les contraintes de l'Etat et les incertitudes des marchés*, Παρίσι: Hachette, 1973.

⁽⁴⁾ Παράβαλε τις παρατηρήσεις του PIERRE BOURDIEU [La noblesse d'Etat. Grandes Ecoles et esprit de corps, Παρίσι: éd. de Minuit, σ. 10-11].

⁽⁵⁾ J. BOUVIER, *Le Crédit Lyonnais de 1863 à 1882*, τ. 2, Παρίσι: Ecole Pratique des Hautes Etudes / SEPVEN, 1961, σ. 891.

⁽⁶⁾ J. BOUVIER, *Un siècle de banque ... op. cit.*, σ. 35.

⁽⁷⁾ D. VIDAL, "La monnaie", in: Pierre Bonte-Michel Izard (διευθ.), *Dictionnaire de l'ethnologie et d'anthropologie*, Παρίσι: PUF, 1991, σ. 482.

⁽⁸⁾ Με τις παραπάνω παρατηρήσεις συμπλέει η ανάλυση του Hubert Bonin, σχετικά τόσο με την πολεμική κατά της εκχρηματισμένης οικονομίας, όσο και με τη λατρεία του χρήματος, παράλληλα και συμπληρωματικά φαινόμενα που εντοπίζονται κατά το γαλλικό 19ο αιώνα. [H. BONIN, *L'argent en France depuis 1880. Banquiers, financiers, épargnants dans la vie économique et politique*, Παρίσι: Masson, 1989, κεφ. 14, "L'argent mythique", σ. 226 και εξής.

⁽⁹⁾ A. GUESLIN, *Histoire des crédits agricoles*, τ. 1, *L'envoi des Caisses Mutuelles (1910-1960)*, πρόλογος Pierre Barral, Παρίσι: Economica, 1984, σ. 146 και εξής.

⁽¹⁰⁾ J. BOUVIER, *Le Crédit Lyonnais op. cit. ....*, σ. 7.

⁽¹¹⁾ Σύμφωνα με την παρατήρηση του FERNARD BRAUDEL "μικρόκοσμος και μακρόκοσμος, τελικά οι δομές είναι οι ίδιες". F. BRAUDEL, *La dynamique du capitalisme*, Παρίσι: Flammarion, 1985, σ. 84.

⁽¹²⁾ Για τις δεσμεύσεις της ιστορίας των επιχειρήσεων, παράβαλε τις παρατηρήσεις του Louis Bergeron [Banquiers, négociants et manufacturiers parisiens du Directoire à l'Empire, Παρίσι/Χάγη/N. Υόρκη: Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Mutton, 1978, σ. 7-8].

⁽¹³⁾ M. MAUSS, *Sociologie et anthropologie*, Παρίσι: PUF, 1978 (1η εκδ. 1950), σ. 199. Σε μια περισσότερο οικονομική απόχρωση (στο πλαίσιο πάντα της επικοινωνίας μεταξύ των κοινωνικών επιστημών) αναφέρεται το 2ο μέρος του τόμου: "Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques", σ. 160 και εξής.

⁽¹⁴⁾ Τα σχέδια για την ίδρυση της Société Générale χρονολογούνται από το 1856, όταν σχηματίζεται κύκλος τραπεζιτών, μεταξύ των οποίων και ο JAMES ROTHSCHILD, με στόχο να ανταγωνιστούν την Crédit Mobilier. Ωστόσο, το διάταγμα για την ίδρυσή της δεν υπογράφεται από τον Ναπολέοντα III, παρά το 1864. cf. PIERRE WILLOT, *Esquisse Historique de la Société Générale*, Παρίσι: Mission Historique. Société Générale, 1995, σ. 12-13.

⁽¹⁵⁾ Οσον αφορά τη δυναστεία των Rothschild, cf: J. BOUVIER, *Les Rothschild*, Παρίσι: Fayard, 1967 και επανέκδοση Βρυξέλλες: Complexe, 1985.

⁽¹⁶⁾ cf. L. BERGERON, *Banquiers, négociants ... op. cit.*, σ. 24-28. Αναφορικά με την Τράπεζα της Γαλλίας, κλασικά είναι η μελέτη του ANDRÉ PLESSIS [Régents et Gouverneurs de la Banque de France sous le Second Empire, Γενεύη: Droz, 1985].

⁽¹⁷⁾ Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι και οι τρεις αυτές μορφές συνδέονται με την Εθνική Τράπεζα, συνιστώντας μια ακόμη ένδειξη για τον κυρίαρχο ρόλο της στο πλαίσιο του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

⁽¹⁸⁾ Βλέπε τις σχετικές παρατηρήσεις του ΕΥ. ΠΙΡΟΝΤΖΑ [Οικονομικός προστατευτισμός και βαλκανική συνεργασία. Τα ανατολικά καινά στο Μεσοπόλεμο, Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 1996, σ. 137].

XVII αιώνας, όργανα και μέτρα βάρους

Ιστορία των Τραπεζών

J. R. WINTON, *Lloyds Bank, 1918-1969*. Oxford/New York: Oxford University Press, 1982.

Το ιστορικό μιας μεγάλης εμπορικής επιχείρησης, όπως η Lloyds Bank, δεν είναι παρά η σμί- κρυνση της οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας της Αγγλίας, για το διάστημα μισού περί- που αιώνα. Παραπέμποντας στον προβληματισμό που προσπαθήσαμε να αναπτύξουμε πα- ραπάνω, οι σελίδες του βιβλίου αποδεικνύουν ότι οι διακυμάνσεις της εθνικής οικονομίας διαθλώνται στην πολιτική του τραπεζικού οργανισμού. Για παράδειγμα, με ιδιαίτερο ενδια- φέρον παρακολουθούμε την αναδίπλωση στις εργασίες της τράπεζας κατά την περίοδο της διεθνούς μεσοπολεμικής κρίσεως. Παράλληλα, η συγκρότηση του υπαλληλικού της προσω-

πικού αντανακλά τις κοινωνικές συμ- βάσεις και τη διεύρυνση των εκπαι- δευτικών μηχανισμών. Πολύ περισ- σότερο από αναφορά σε παράδειγμα

βιβλιογραφικές αναφορές

τραπεζικού οργανισμού, η μελέτη απαντά στα ερωτήματα του αναγνώστη σχετικά με τη βρε- τανική οικονομία και κοινωνία της υπό εξέταση περιόδου.

RONDO CAMERON (διεύθ.), **Banking and economic development. Some lessons of history**. Oxford/New York/Toronto: Oxford University Press, 1972. Επιχειρώντας να απαντί- σει στο ερώτημα εάν η ιστορική εμπειρία μπορεί να συνεισφέρει στην αναζήτηση της οικονο- μικής ανάπτυξης, η συγκεκριμένη συλλογική μελέτη εστιάζει στο τραπεζικό σύστημα. Το ζή- τημα διερευνάται από την οπτική γωνία της διαφορικότητας των δομών, που εντοπίζονται αντίστοιχα στις ανεπτυγμένες και υπανάπτυκτες οικονομικά χώρες.

Η εικονογράφηση του άρθρου προέρχεται από τα βιβλία των Michel Rachline: *LA MONNAIE DE PARIS*, édition Albin Michel και Pierre Willot: *ESQUISSE HISTORIQUE DE LA SOCIETE GENERALE*, έκδοση της Société Générale.

Νομισματικό εργαστήριο στο Στρασβούργο, 1582

